

SLADKORNE ZADRUGE V MAHARAŠTRI

Gospodarski, socialni in okoljski vidiki kmetijstva

Izvirni znanstveni članek | 1.01

Izvleček: Članek obravnava gojenje sladkornega trsa in proizvodnjo sladkorja, prevladujočo kmetijsko industrijsko dejavnost v indijski zvezni državi Maharaštra. Oddaljeni pogled na maharaštrsko situacijo v zadnjih sto letih ponuja priložnost za premislek o monokulturnem kmetijstvu, pri čemer sta osrednjega pomena dva odpora proti kapitalizmu v 21. stoletju – socialni in okoljski. Predmet podrobne analize je zadrugištvo, ki se danes znova ponuja kot alternativna oblika ekonomske organiziranosti, ne ponuja pa odgovorov na vse dileme prihodnosti.

Ključne besede: monokultura, sladkorni trs, Marati, zelena revolucija, zdravje

Abstract: This paper provides an insight into the cultivation of sugar cane and sugar production, which is the prevailing agro-industrial activity in the Indian state of Maharashtra. A more remote examination of this topic during the last hundred years presents a good opportunity to reflect upon monoculture farming. Two instances of resistance against capitalism in the 21st century, namely the social and the environmental one, play a central role in this investigation. The text focuses on a detailed analysis of the function of the cooperative, which once again represents an alternative form of economic organization yet does not provide answers to all the dilemmas of the future.

Key Words: monoculture, sugarcane, Marathi, green revolution, health

Uvod

V Indiji so v zadnjih sto letih močno povečali pridelavo, predelavo in potrošnjo sladkorja. Glede na to, da je Indija trenutno drugi največji svetovni proizvajalec sladkornega trsa in da ves sladkor porabi sama, me je zanimalo, kakšna družbena organizacija in ideologija pogojujeta rekordne statistične izkaze in kakšne so posledice. Zgolj analiza tehnoloških in ekonomskih dejavnikov ne more razložiti uspešnosti neke družbene organizacije, ampak je treba upoštevati tudi kulturne, religiozne, politične in okoljske dejavnike.

Maharaštrski primer je posebej zanimiv, ker ga kljub njegovi kolonialni zgodovini danes uokvirjajo predvsem podkontinentalne političnoekonomske in kulturne razmere. Pokaže se, da je bilo zadružištvo najpogostejši in najuspešnejši način organiziranja proizvajalcev sladkornega trsa v tej indijski državi. Vsebinska zadružištva se je spreminjala glede na dogajanje v indijski in mednarodni skupnosti, a je bila vedno pomembno politično in ekonomsko orodje za boj proti tržnemu egoizmu posameznika in zunanjim kapitalskim pritiskom.

Ker so prav indijski antropologi pomembno prispevali k artikulaciji dilem sodobnega kmetijstva (npr. Appadurai 1989; Gadgil in Guha 1995; Gupta 2005), je bila izbira geografskega območja in teme raziskave vsaj v tem oziru logična, čeprav nimam velikega upanja, da bi lahko kratkotrajno etnografijo iz leta 2010 kmalu ponovil in analiziral specifične vidike konceptualnega polja, ki ga opisujem v članku.¹ Tukajšnje razmišljanje o zahodnoindijskem – maharaštrskem trsnem kmetijstvu opredeljujejo tri področja: a) zgodovinski pomen sladkornega trsa in kmetijstva na indijski podcelini in njegova vpetost v svetovne tokove; b) ekonomski in drugi družbeni odnosi, ki so v zadnjih sto letih

uokvirjali kulturno rastlino (produkcijski odnosi, razmerja moči, simboli); c) ekološko-zdravstvena evalvacija inertne družbeno-ekonomske strukture.

Članek posredno posodablja dosedanje preučevanja kmetijstva in kmetijstva v slovenski etnologiji, ki je bilo običajno povezano s slovensko ljudsko kulturo, z etnonacionalizmom, s kulturnim bojem in pozneje še turizmom, zanemarjali pa smo primerjalne (globalne) ekonomske, politične in ekološke razmere (glej Simonič 2010).

O rastlini in njeni razširjenosti

Sadika sladkornega trsa naredi številna tanka stebela višine tri do sedem metrov in ima dolge liste v obliki sablje. Po videzu in intenzivnosti rasti sladkorni trs spominja na bambus. Vsako steblo je sestavljeno iz mnogih delov, iz spojev med njimi vzbrstijo nove poganjke, ki silijo proti soncu. V idealnih razmerah vsak od teh poganjkov skozi matično steblo požene lastne korenine, te pa iz zemlje poganjajo spet nova stebela.

Ko trs po dvanajstih do petnajstih mesecih dozori (odvisno od klimatskih pogojev), na vrhu požene skupek drobnega belega cvetja. To je znak, da je nasad pripravljen za žetev in predelavo. Stebla posekajo, korenine izkopljejo, ostanke požgejo, polje preorjejo, naredijo nove namakalne kanalčke in v njih znova zasadijo segmente trsa. Po sečnji je sicer mogoče v zemlji pustiti prvotne korenine, da je nova letina potem zgodnejša. Vendar je to priporočljivo največ trikrat zapored, saj nasad drugače postane pregost, popolnoma neprehoden in z vsakim letom manj rodovit (slika 1).

Nasade sladkornega trsa obnavljajo z novimi sadikami tako, da so te v vrsti med seboj oddaljene od 30 do 180 cm (gostota takega obnovljenega nasada je tako od 10.000 do 25.000 sadik na hektar). Trs potrebuje veliko sonca in od 2.000 do 2.300 mm dežja letno, kar pomeni, da je treba subtropska polja dodatno namakati. Trs zahteva tudi dobro drenažo, da lahko korenine sča-

1 Območje zahodne Maharaštre sem prepotoval decembra 2010 in januarja 2011.

* Doc. dr. Peter Simonič, doktor etnoloških znanosti, docent za kulturno antropologijo, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 1000 Ljubljana, Zavetiška 5, E-naslov: peter.simonich@guest.arnes.si

Slika 1: Priprava zemlje za nov nasad.

Foto: Peter Simonič, južno od Kolhapurja, december 2010

soma črpajo tudi zrak, ne le vode. Z mletjem stebel dobijo sok, ki ga prekuhavajo v sladkor in predelujejo v alkohol (etanol), sodobne tovarne pa z ostanki pokrivajo del lastnih energetskih potreb, za izdelavo gnojil in tudi papirja, kot so mi povedali informatorji.

'Sladkorni trs' naj bi udomačili na Novi Gvineji okrog osem tisoč let pr. n. št. (lat. *Saccharum officinarum*), v Indijo pa je prispel kakšnih dva tisoč let pozneje.² Proizvodnja sladkorja iz sladkornega trsa se je iz Indije v 6. stoletju razširila na Šrilanko, Javo, Kitajsko in v vzhodno Perzijo. Stari Grki in Rimljani so kot sladilo npr. primarno uporabljali med, v obravnavani regiji pa ga je nadomestil sladkorni trs.

Na evropski kontinent so sadike in znanje o sladkornem trsu v 8. stoletju prinesli Arabci. V srednjem veku je bil v Sredozemlju najbolj cenjen egiptovski sladkor. V severno Evropo so trsni sladkor prinesli križarji. Trgovina s sladkorjem je bila pomembna sestavina več kot stoletne prevlade beneških trgovcev in predelovalcev v Sredozemlju in Evropi. V 16. stoletju je bil sladkor še luksuzna dobrina, nekateri pa so ga uporabljali tudi v medicinski namene. Šele v 19. stoletju je sladkor postal »življenjska nuja« in je začel tudi na Habsburškem konkurirati medu (Galloway 1989).

V 17. stoletju so sladkor iz trsa pridelovali v Angliji, Nemčiji, na Nizozemskem in v Franciji. Te države so promovirale kultiviranje sladkornega trsa v tropskih in subtropskih kolonijah, medtem ko so ga prečiščevale le doma. Plantaže na Haitiju so postale zgled proizvodnji drugod po svetu. Konec 18. stoletja je bil svetovni trg najbolj odvisen od ameriškega sladkorja. Proizvodnja sladkorja iz 'sladkorne pese' (lat. *Beta vulgaris*) se je začela šele v 19. stoletju (Wolf 1998 [1983]; Mintz 1985; Tupe 1992).

Dejavnosti, povezane s sladkornim trsom, so po Mintzevem mnenju nezgrešljivo kapitalistične po obsegu in organizaciji de-

Slika 2: Mali kmetje dovažajo trs k tovarni sladkorja Kisanveer Satara.

Foto: Peter Simonič, Bhuj – Tal Wai, december 2010

la, vendar zaradi merkantilistične narave predstavljajo prehod od zemljiške/fevdalne ureditve k metropolitnemu kapitalizmu. Po drugi strani pa je sladkor globoko vpisan v simbolno mrežo človeštva prek koncepta blaginje in sladkosti življenja (Mintz 1985: 16–18) – *dolce vita*. Tudi James Galloway (1989) je proizvodnjo sladkorja povezal s tremi institucijami, ki niso bile ravno primer »sladkega življenja«: plantažami, suženjstvom in trgovino s sužnji.

Potrošnja sladkorja zadnjih štiristo let konstantno narašča in spodbuja povečevanje produktivnih kapacitet. Leta 2011 so na svetu proizvedli dobrih 159.000 milijonov ton surovega sladkorja, povpraševanja je bilo za dobrih 161.000 milijonov ton. Do leta 2020 naj bi svetovna proizvodnja sladkorja narasla na dobrih 209.000 milijonov ton in bi zaradi velikih investicijskih ciklov Indije in Brazilije ter zaradi sočasnega zdravstvenega omejevanja porabe presegla realno povpraševanje (OECD 2011: 132). Sedemdeset odstotkov sladkorja na svetu je trsnega izvora. Med najpomembnejše kultivatorje sladkornega trsa in izvoznike sladkorje štejejo Brazilijo, ki določa svetovne cene. Po proizvodnji ji sledi Indija, ki pa vse proizvedeno porabi sama. Po izvozu trsnega sladkorja Braziliji sledita Avstralija in Tajska (OECD 2011: 122).³

V Indiji je sladkorni trs znan že iz hindujskih svetih knjig. Že ob prihodu Portugalcev, Nizozemcev in britanske Vzhodnoindijske družbe (leta 1600) so obstajali obrati za mletje sladkornega trsa (Pruthi 1995: 11–12). Indija v času kolonializma ni bila prazna

3 Proizvodnja sladkorja iz pese danes predstavlja dvajset do trideset odstotkov celotne svetovne proizvodnje. Med največjimi proizvajalci pesnega sladkorja so Evropska unija (v njej sta najmočnejši Francija in Nemčija), Združene države Amerike in Rusija. Le Evropska unija (in Ukrajina) sta pomembni tudi kot izvoznici sladkorja (Wikipedia 2012). Leta 1997 je kmetijska zadruga v Ormožu za okrog sedemintrideset milijonov evrov prodala združno tovarno sladkorja, ki je pokrivala petinsedemdeset odstotkov vseh slovenskih potreb. To so naredili zaradi zelene pridružitve Slovenije Evropski uniji in kvot evropskih strateških surovin (Jankovič 2012: 4; Bauman 2013: 7). Danes so slovenski potrošniki odvisni od francoske, nizozemske in nemške proizvodnje sladkorja (severnoevropski sladkorni pas) in deloma od uvoza iz Brazilije. Vrednost sladkorja iz leta v leto močno narašča.

2 Sladkorni trs je Harold Conklin (2008 [1954]: 245–246) zabeležil na Filipinih, kjer je preučeval požgalništvo tropskih hortikulturalistov (vrtičkarjev). Trs je bil ena od kultur, ki so jih zasajali na očiščenih zemljiščih v pragozdu. Na podoben način si verjetno lahko predstavljamo udomačitev trsa na Novi Gvineji in njegovo zgodnejšo rabo v Indiji. Omenjajo ga tudi zapisi o vrtičkarjih v Amazoniji (Netting 1993: 45–46).

Slika 3: Kulturna krajina.
Foto: Peter Simonič, južno od Satare, december 2010

in nezasedena, zato ni bilo mogoče razviti takšne veleposesti kot recimo v Braziliji, na Karibih ali v Avstraliji. Začetki indijskega kolonializma so povezani s transportom sladkorja in drugega blaga z območja današnje zvezne države Zahodne Bengalije do mumbajskega in suratskega pristanišča na zahodu ali do Madrasa na jugu. Prevoz je bil kočljiv, dobički v Evropi pa obetavni (Broadberry in Gupta 2006). Sočasno z ekonomsko globalizacijo je naraščala odvisnost indijskih kmetov od trgovcev, velikih lastnikov zemljišč in posojilodajalcev (Amin 1984: 89–95; Gallo-way 1989: 218–233).

Na proizvodnjo trsa je močno vplivala tudi t. i. zelena revolucija od leta 1943 do poznih sedemdesetih let 20. stoletja, ki je vključevala razvoj visoko donosnih vrst žita, razmah namakalne infrastrukture, distribucijo hibridnih semen in uvajanje umetnih gnojil ter pesticidov. Še posebej ugodne razmere za državno in javno podporo zeleni revoluciji so bile leta 1950, ko je Indiji grozila velika lakota (Conway 1997: 54–58). Selekcija trsnih sadik, umetna gnojila in namakalni sistemi pa so povečevali tudi donose trsnih nasadov.

Danes je v Indiji okrog 45 milijonov pridelovalcev sladkorja. Sladkorna industrija je za tekstilno industrijo (bombaž) druga največja kmetijska industrija Indije (internetni vir 1). Kot rečeno, sladkor, ki ga proizvedejo v Indiji, tam tudi porabijo. Zaradi velikega notranjega povpraševanja na produkcijo in življenje indijskih kmetov bolj vplivajo »notranje razmere« (nacionalni, državno-federativni, etnični, kastni in okoljski pogoji), ne pa toliko sladkorna produkcija na Kitajskem ter različno uspešne letine sladkornega trsa, recimo v Braziliji.

34 Gospodarski in politični temelji Maharaštre

Maharaštra je najbogatejša in tretja največja indijska država, s prestolnico Mumbajem kot finančnim središčem ne le province, ampak celotne Indije (internetni vir 6).⁴ V tej zvezni državi letno

4 Mumbaj ima uradno okrog 20 milijonov prebivalcev, neuradno tudi do dva milijona več, kar ga uvršča med pet največjih mest na svetu. Mumbaj bo zaradi hitre populacijske in gospodarske rasti podkontinenta v prihodnosti gotovo močno vplival na globalno ekonomijo, njegovo filmsko predmetje Bollywood pa bo poskrbelo za globalno distribucijo indijske

Slika 4: Malica sezonskega gradbenega delavca.
Foto: Peter Simonič, Bhuj – Tal Wai, december 2010

proizvedejo štirideset odstotkov indijskega sladkornega trsa (internetni vir 1). Preračunano v denar je letni pridelek trsa v Maharaštri vreden več kot 400 milijonov evrov, kar pomeni, da celotna Indija na letni ravni s sladkornim trsom proizvede za okoli milijardo evrov trsne surovine. Zasluzek s prodajo sladkorja in drugih proizvodov je še nekajkrat višji (DES 2011).

Britanski kolonializem je prinesel spremembe v ekonomske in druge družbene odnose Maharaštre. Pred prihodom Britancev so bili šudre (kmetovalci) in brahmani (voditelji) dve temeljni družbeni skupini. Po prihodu Britancev pa se je začelo cepljenje kastnega sistema z razrednim sistemom (prek zasebne lastnine, globalnega denarnega gospodarstva, uvedbe zahodnjakega izobraževalnega sistema ipd.). Neenakomeren razvoj kapitalističnih produkcijskih odnosov na območju današnje Indije je pripeljal do tega, da kastni sistem ni povsem izginil in je specifičen za posamezno zvezno državo. Generalizacija kastno-razrednih odnosov za celotno Indijo zato ni mogoča (Pandit 1979: 425; Spear 1990: 58).

K oblikovanju temeljev enotne »nacionalne zavesti« in poznejšemu vzponu kaste Marati naj bi največ prispevala sekta Virkari, ki je pridigala o enakosti in bratstvu ter spodbujala ponos na maratski jezik in kulturo. Virkari se niso preoblikovali v posebno kasto, zato enotnost velike kmečke kaste Marati ni bila vprašljiva oziroma ogrožena (Pandit 1979: 426).⁵

Današnja politična mitologija Maharaštre temelji na liku Chatrapatrija Shivajija Maharaja, ustanovitelja hindujskega kraljestva Marata v 17. stoletju. Vodil je gverilski upor proti mogulskemu sultanatu iz Bijapurja – predstavniku in simbolu večstoletne dominacije muslimanskih dinastij, ustoličenih skoraj sočasno z osmansko vladavino na Balkanu. Povod za Chatrapatrijev upor naj bi bili davki, ki so se zajedali v bit maharaštrskih kmetov.

mitologije, sanj in zabave.

5 Na dnu družbene lestvice so bile tri kaste nedotakljivih, med njimi pa najštevilnejša kasta Mahar. Ker so bili brez premoženja, so iskali zaposlitev, kjer je bilo mogoče, med drugim v Vzhodnoindijski družbi in njeni vojski. S tem so se osvobajali tradicionalnih kastnih spon v domačih vaseh in postali nosilci politične emancipacije maharaštrskih nedotakljivih in šuder.

Britanski zgodovinar in uradnik kolonialne Indije Percival Spear je Chatrapatrijevo ljudstvo videl takole:

Bili so majhni, čokati in neprivlačni, ampak žilavi, vzdržljivi, vztrajni, podjetni ... Živel so v revni deželi, imeli so malo spomenikov preteklosti in malo smisla za življenjske radosti. Do tedaj niso imeli zgodovine, ampak premogli so smisel za pripadnost, ki je eden od pogojev za nacionalna čustva (Spear 1990: 58–60).

Marati so bili v vzponu prav v času britanskega prevzemanja Indije v 18. stoletju in so si zaradi svoje militantnosti in ekspanzivnosti nakopali tudi nekaj sovražnikov med drugimi hindujskimi kastami (etničnimi skupinami). Leta 1760 je njihovo kraljestvo obsegalo milijon km², kar je tretjina indijskega podkontinenta (Spear 1990: 58–60).

Posebnost tradicionalne maharaštrske kastne strukture je bila odsotnost trgovcev in finančnikov. Večinoma so se ti naselili v večjih mestih šele v 18. stoletju, ko so prišli na povabilo novih maratskih vladarjev. Zato maharaštrska trgovska in finančna buržoazija praviloma pripada isti skupnosti, ki danes obvladuje tudi druge indijske države. Marati so torej »nacionalna kasta«, katere ekonomsko osnovo predstavlja kmetijstvo. Zaradi nacionalne enotnosti in kastno-razrednega prepletanja v času britanske nadoblasti je med Marati upadal vpliv brahmanov, vendar ti še danes zasedajo najpomembnejša mesta v administraciji in zasebnem sektorju, vodijo pa tudi večino intelektualnega in kulturnega življenja v Maharaštri (Pandit 1979: 426–427; Spear 1990: 58).

Prebivalstvo tega območja je danes zelo raznoliko, demografsko in politično pa je čutiti vplive nekdanjega imperija muslimanskih Mogulov (16.–18. stoletje). Prevladujoči jezik *marati* govorijo okoli 75 milijonov ljudi v Maharaštri in še okrog 15 milijonov drugod po svetu. Poleg prevladujoče kaste Marati so danes na tem območju še kaste Mahar, Mang, Chambhar, Gurav, Lohar, Nhavi, Ramoshi (Appadurai 1984: 6) in druge lovsko-nabiralniške, nomadske in stalno naseljene skupine, ki so bile razvrščene v hindujski kastni sistem ob razglasitvi indijske neodvisnosti (glej Gregorčič 2008; 2011: 9). Mnogi med njimi so brez lastnine, zato prodajajo delo na drugih, pretežno maratskih posestih. Maratski nacionalizem in hinduizem sta nosilna stebra maharaštrske identitete in politične ekonomije. Vse to je 1. maja 1960 pripeljalo tudi do države Maharaštre znotraj indijske federacije. Izvedbe hinduizma in nacionalizma so različne in odvisne od neposrednih življenjskih razmer; razlikovati je treba vsaj med brahmansko in ljudsko različico (Phadke 1993: 1142). Lastništvo zemlje in denar ob nastanku Shivajijevega maharaštrskega kraljestva nista bila enakomerno porazdeljena med vaščani, kmetovalci, trgovci, predelovalci in potrošniki. Potem so prišli Britanci, ki so razgrajevali skupnostno upravljanje in ga zamenjali z imperialistično davčno politiko ter državno posestjo (Gadgil in Guha 1995: 38–39). Čas pred njimi se danes slika v lepši luči.

Sladkorne zadrage v Maharaštri

Med gibanjem za indijsko neodvisnost po drugi svetovni vojni je imelo združevanje maharaštrskih malih in srednjih kmetijskih pridelovalcev v zadrage širše in ožje političnoekonomske implikacije. Ne glede na maratsko nacionalno enotnost na eni strani in družbeno stratifikacijo podeželja na drugi, se je sčasoma oblikoval dokaj enoten podeželski politični blok, ki se je zoperstavljal urbanim elitam – kolonialnim veleposestnikom in birokraciji

(Attwood in Baviskar 1987: 47). Kooperative so ponudile pravni okvir za ekonomsko in politično afirmacijo maratskega podeželja. Zadrage so uokvirjale socialni aktivizem in vzpon civilne družbe. Razvoj podeželja je temeljil na namakalnih sistemih (vodnjakih in kanalih). Zaradi vode in redkeje naseljenosti je postal privlačen tudi za migrante iz drugih predelov Indije (Conway 1997).

Prve kooperative pridelovalcev sladkornega trsa so se pojavile že leta 1933, takoj po kolonialni zaščiti te panoge v Indiji. Vendar so bile te kooperative v provincah Uttar Pradesh in Andhra Pradesh – vzhodno od Maharaštre. Pionirski model zadružništva ni preživel. Veliko uspešnejši je bil model tovarne Pravaranagar Co-Operative Sugar Factory v Maharaštri, ki je bila ustanovljena leta 1948, resnično pa je začela obratovati v sezoni 1950–1951 (Attwood in Baviskar 1987).

Nastanek maharaštrskih sladkornih kooperativ je potekal znotraj prve razvojne petletke neodvisne Indije. Vlado je takrat vodil Jawaharlal Nehru, politični naslednik Mahatme Gandhija.⁶ Neoliberalna kritika je v zadnjih dvajsetih letih Nehruju očitala, da je preveč poudarjal vlogo države, da se je zgledoval po socialističnih modelih (ZSSR, Jugoslavija).⁷ Za Nehruja, prvega indijskega ministrskega predsednika (1947–1964), je bil pomemben koncept indijske enotnosti s 'sodelovanjem' (angl. *co-operation*) vseh ljudi Indije (Guha 2010: 336). »Zgraditi deželo, rešiti probleme revščine in nezaposlenosti na demokratičen način v takšnem obsegu je nekaj, kar še ni bilo nikjer izpeljano,« je pisal Nehru (Guha 2010: 337–338).⁸ Industrializacija naj bi bila edina rešitev za endemično indijsko revščino.

Množično ustanavljanje sladkornih kooperativ je torej spremljalo izgradnjo neodvisne, neuvrščene in socialistične Maharaštre in Indije (internetni vir 3). Zato sta se sočasno s krepitvijo samoorganiziranih mikroekonomskih pravnih subjektov (zadrag, obrtnikov, prevoznikov, gospodarskih zbornic osemindvajsetih držav indijske federacije) povečevali tudi središčna vloga Delhija in birokratizacija države.⁹ Državnik Nehru je federalne in lokalne političnoekonomske organizacije sicer spodbujal, obenem pa je v njih videl »primer ekstremno ozkega pogleda«, ker v imenu (lokalne) enotnosti v bistvu ločujejo in uničujejo državo (Guha 2010: 335).¹⁰ Nehru je zavračal nacionalizacijo/kolektivizacijo vsega povprek: zadružništvo je bilo le ena od metod za

6 Nehru, brahmanov sin, je v politiko stopil v dvajsetih letih 20. stoletja, ko se je vrnil s študija na Cambridgeu, kjer se je zanimal za marksizem (Guha 2010: 336). Nehruja lahko zato obravnavamo kot utelešenje sinteze filozofije Marxa in Gandhija.

7 Spomnimo na ustanoviteljski status Nehrujeve Indije v gibanju neuvrščene, kjer je na enak način sodelovala tudi Federativna ljudska republika Jugoslavija pod vodstvom Josipa Broza Tita.

8 V tistem obdobju je oblast na Kitajskem prevzela komunistična partija pod vodstvom Mao Zedonga, ki je ubrala drugačno pot.

9 Kooperative ali zadrage niso edina vrsta sodelovanja maharaštrskih kmetov na mikroravni. Ljudje sodelujejo pri opravilih v gospodinjstvih in na vrtovih 'razširjenih družin' (*ēkatra*) ali 'jedrnih družin' (*vibhakta*), z delom in denarjem sodelujejo pri pripravi velikih sorodstvenih praznovanj (porok, pogrebov), ljudje si posojajo delovno govedo in kmetijsko opremo, ženske skupaj prodajajo čebulo, moški skupaj kopljejo vodnjake in si sposojajo črpalke, družine si delijo dostop do drugih vodnih virov ipd. (Appadurai 1984: 3–5).

10 Spomnimo, da so tudi v Ljudski in pozneje Socialistični federativni republiki Jugoslaviji zadrage podredili državi.

napredek države (Guha 2010: 338–339). Pri ohranjanju maharštrskih gospodarskih in kulturnih temeljev pa je ta model kljub temu dobil prednostno mesto.

V grobem lahko rečemo, da pri maharštrskih zadrugah pridevalcev sladkornega trsa ne gre za kolektivno lastnino, ampak za prostovoljno združenje oseb, ki so prek lastnega delovnega in kapitalskega vložka ter fizične lastnine soudeleženi pri profitih in drugih bonitetah zadruga. Njihova moč in trajnost temeljita na principih participacije in redistribucije (prim. Polanyi 2001 [1944]). Gre torej za civilnodružbeno, ekonomsko in interesno omrežje (Rapport and Overing 2000: 249–257) s posebno politično mitologijo in ideologijo. Posebej je treba opozoriti, da redki kmetovalci na območju neke zadruga niso njeni člani (Banerjee idr. 2001).

Obstaja še en razlog, zakaj je ob indijski osamosvojitvi nastalo nacionalno in zadružno zavezništvo pridelovalcev/predelovalcev trsa, ne pa oligarhija velikih kmetov. Attwood in Baviskar (1987) ugotavljata, da zaradi odvisnosti tovarn od zadostne in pravočasne količine pridelka. Razočarani, a številni in statistično pomembni mali kmetje bi lahko zmanjšali sajenje trsa, se preusmerili, mogoče celo raje sami proizvajali 'gur' (ang. *jaggery*),¹¹ ki je manj primeren za skladiščenje in transport. Z uzurpacijo posesti in oblasti bi se veliki kmetje gotovo ekonomsko onemogočili. Mali proizvajalci zdaj skupaj prispevajo tovarnam okrog 50–60 odstotkov vsega sladkornega trsa. Mali proizvajalci so tudi sicer močni le kot kolektiv, njihova individualna ekonomska in politična moč pa je na odprtem trgu majhna (glej Netting 1993).

Sladkorne kooperative so z zagotavljanjem rednega odkupa trsa ekonomsko okrepile male kmetovalce. Obenem pa so pomagale tudi velikim kmetovalcem in upravnikom zadružnih tovarn, ker so lahko zasedali mesta v zadružnih upravnih odborih in dosejali vpliv v regionalni in nacionalni politiki. Status »sladkornih baronov« (Gadgil in Guha 1995: 3) se sicer kaže v premoženju, političnem vplivu, nepotizmu in korupciji, vendar ne morejo nastopiti kot zaprta elita, saj na naslednjem glasovanju ne bi bili več izvoljeni v zadružne odbore.

Med pomembnejšimi težavami sodobnega maharštrskega zadružništva sta – ker imajo različne pogoje in deleže – Tupe (1992) in Kulkarni (1993) izpostavila naraščajoče razlike med malimi in velikimi pridelovalci. Tupe in Kulkarni sta besedili objavila v času opaznih političnoekonomskih premikov v Indiji: od socializma k neoliberalizmu, ko so družbene razlike tudi v Indiji znova postale bolj sprejemljive. Premožnejši kmetovalci danes težijo k rentam s strani ekonomsko šibkejših pridelovalcev, ki se želijo pridružiti zadrugi ali povečati posest, skratka ohraniti in pridobiti socialne prednosti, ki jih prinaša članstvo (zadružne osnovne šole, ugodna posojila, zdravstveno varstvo ipd.). Rentni odnosi se vzpostavljajo tudi z zniževanjem odkupne cene trsa na ravni države, s čimer ogrožajo preživetje manjših kmetovalcev in povečujejo njihovo odvisnost od velekapitala. Sodobni maharštrski protesti za višje odkupne cene sladkornega trsa so povezani s širšim indijskim odporom proti korupciji, prerazporejanjem in odtekanjem družbenega bogastva – na eni strani proti »ugrabitvi države« s strani elit in ne drugi v bran skoraj štiridesetim odstotkom Indijcev, ki živijo pod pragom revščine (internetni vir 4; Jethmalani 2010).

11 Surovi izdelek iz sladkornega soka, nekristaliziran.

Pospešena ekonomska liberalizacija se je začela po volitvah leta 1991, ki so sledile uboju Indire Gandhi in njenega sina Rajiva. Anant Phadke (1993) je takrat opazil mobilizacijo zveznih in okrožnih oblasti za boj proti komunalizmu in opisoval zahteve članov sladkornih zadrug v okolici Kolhapurja (kjer sem delal tudi sam) za njihovo demokratično, »pravilno« delovanje. V kolhapurskem odporu kmetov je videl znamenja, da je politična levica še živa. Zadružništvo je povezoval z marksizmom.

Pritisk prepletenega finančnega in genetskega kapitala na območju zahodne Maharaštre (okrožij Satara in Kolhapur) ni tako hud kot v okrožjih vzhodne Maharaštre, vsaj izjav in poročil o tem nisem dobil. Na to gotovo vplivata samoraslost in pretežno zadružna pridelava sladkornega trsa. V vzhodni Maharaštri so namreč na prehodu tisočletja zabeležili enormno rast samomorov, ki so povezani z nezmožnostjo kmetovalcev, predvsem pridelovalcev bombaža, da bi poplačali dolgove ali s selekcijo avtohtonih vrst (semen) ohranjali avtonomijo (Mishra 2006; Meeta in Rajivlochan 2006). Kot drugje po svetu tudi tukaj opažamo, da se statistično kmetijski donosi sicer povečujejo in da rastejo tudi cene končnih izdelkov, vendar ne v korist pridelovalcev.

Sladkorni trs je danes najpomembnejša tržna rastlina zvezne države Maharaštre, sledita čebula in zeleni grah, ljudje na tem območju pa zase in deloma za prodajo gojijo še 'sirek' (hin.: *jowar*) in 'proso' (hin.: *bajri*), redkeje pa paradižnik, korenje in drugo zelenjavo. Najdemo tudi pridelovalce fig in rož ter nabiralce indijskih oreščkov (prim. Appadurai 1984: 6) ter, kot sem imel priložnost videti na terenu, obsežno pridelovanje jagod, ki jih danes marsikdo lažje in dražje proda kot trs. Kooperative so v Indiji ustanavljali tudi v drugih panogah – npr. v pridelavi riža in graha, vendar so sladkorne zadruga v Maharaštri (in mlečne zadruga v Gujaratu) med redkimi zadrugami, ki resnično delujejo (Attwood in Baviskar 1987).

Znanost in tovarne

Sladkorne tovarne so postale dominanten vidik kmetijsko-industrijskega razvoja Maharaštre. V osemdesetih letih 20. stoletja je bilo v Maharaštri kar četrtnina vseh indijskih tovarn sladkorja. Posamezna tovarna od skupaj skoraj stoosemdesetih združuje pridelovalce iz petnajstih do sto vasi. Temu ustrezno je tudi število ljudi in zaposlitev, povezanih s trsom (Attwood in Baviskar 1987: 45). Dejansko na poti po okrožjih Satara in Kolhapur nisem srečal človeka, ki bi mi ne mogel povedati kaj o sladkornem trsu, mi omeniti, da se s tem ukvarja kak njegov sorodnik ali pa da se namerava s tem v bližnji prihodnosti ukvarjati tudi sam. »V sladkornem poslu je velik denar«, so v večini trdili moji sogovorniki.

Večje zasebne tovarne sladkorja so od leta 1784 ustanavljali Britanci. Protekcionistična kolonialna politika je v tridesetih letih 20. stoletja povečala njihovo število v Indiji na skoraj sto štirideset. Pred indijsko neodvisnostjo v Maharaštri ni bilo kooperativnih tovarn. Že leta 1948 so ustanovili prvo kooperativno tovarno v okrožju Ahmednagar. To je bila že omenjena tovarna v Pravaranagarju. Po tem se je sprožil plaz ustanavljanja kooperativnih tovarn po vsej Maharaštri, še posebej pod vplivom velikih pridelovalcev, ki so iskali širši trg in nadomestilo za proizvodnjo gura. Letna kapaciteta mletja sladkorja v tovarni v Pravaranagarju je bila 450 ton, danes pa je povprečna zmogljivost maharštrskih zadružnih tovarn okrog 2.500 ton, ponekod celo 7.000 ton letno. Direktor kooperativne tovarne je pogosto vplivnejši in

Slika 5: Stojnica s stiskalnico trsa.
Foto: Peter Simonič, Mumbai, december 2010

Slika 6: Krmljenje goveda z listi (»lasmi«) sladkornega trsa.
Foto: Peter Simonič, Bhuj – Tal Wai, december 2010

bolj cenjen od državnega sekretarja. Povedano drugače, vodenje tovarne zagotavlja politično kariero in vpliv predstavnikov kaste Marati v federalni oblasti (Attwood in Baviskar 1987: 47). Leta 1973 je bilo v celotni Indiji 294 tovarn, leta 1981 pa že 367. Približno polovica je bila zasebnih. Redkost zasebnih tovarn sladkorja razlikuje Maharaštro od mnogih drugih proizvajalk sladkorja na globalnem jugu. Število zasebnih tovarn je padlo vse od leta 1950. V osemdesetih letih dvajsetega stoletja je število kooperativnih tovarn še vedno naraščalo, tudi na račun prevzemanja zasebnih tovarn sladkorja (Tupe 1992: 3–4). V devetdesetih letih 20. stoletja se je trend obrnil. Spremenili so se kriteriji vrednotenja kooperativ in število raziskav, ki so podpirale nove smeri. Ponekod v zahodni Maharaštri so kooperativne tovarne zaradi izgub začeli odprodajati in najpogosteje so končale v rokah predstavnikov ali upravnikov tovarn ob pomoči sorodstvenih, političnih in finančnih omrežij (internetni vir 4). Po izsledkih Balkrishne D. Kulkarnija (1993) je bilo namreč kar 50 odstotkov vodij kooperativnih tovarn med seboj v sorodu. Tovarne so nastopale kot temelj ruralnega razvoja in so dokazovale specifično soodvisnost kmetijstva od industrije, vendar so bile hkrati potencialni mehanizmi družbenega razlikovanja in nepotizma. Razlog za slabo poslovanje zadrug naj bi bila slepa državna zavezanost zadružništvu ter lobi zadružnikov, ki je na tem modelu vztrajal, ne glede na slabe poslovne rezultate (Lalvani 2008: 32–33). Tako v primeru zadružništva kot privatizacije se je na vrhu maharaštrske sladkorne hierarhije ohranil podoben sloj ljudi. Razlika je v osrednjem kriteriju vrednotenja ali poslanstva sladkorne industrije: od poosamosvojitvene vzajemnosti in družbene multiplikativnosti zadrug do neoliberalne ekonomske učinkovitosti in egoizma zasebne pobude na prehodu tisočletij. Ampak novi zasebni lastniki tovarn se soočajo s podobnimi težavami, kot so se angleški pred indijsko osamosvojitvijo: za nemoteno delovanje tovarn potrebujejo redno dostavo trsa, torej vzdržan in trajen dogovor s številnimi malimi lokalnimi pridelovalci. Razen če kupijo malo posest in tako pospešijo izginjanje kmetstva (Araghi 1995; Thu 2009), v urbanem okolju pa pogosto njihovo popolno razvrednotenje (Davis 2006). Nad celotnim območjem pridelave sladkornega trsa v Maharaštri danes bdi Vasantdada Sugar Institute. Posestvo velikosti okrog

155 akrov (62 hektarjev) je v kraju Manjari Budruk blizu Poone – mesta kakih 250 kilometrov vzhodno od Mumbaja.¹² Posest po urejenosti močno izstopa od preostale pokrajine. Inštitut zaposluje okrog 300 biologov, strojnikov, ekonomistov, agronomov, statistikov in drugega osebja, ki razvija in prodaja nove vrste trsov, gnojila in škropiva, izdeluje zasaditvene načrte, namakalne sheme, podeljuje nagrade najboljšim kooperativnim tovarnam po državi Maharaštra, podrobno spremlja dogajanje v sladkorni industriji in raziskavah po svetu, nudi izobraževalne delavnice, podiplomski študij in podobno. Inštitut zaposluje tudi okrog 300 nekvalificiranih delavcev iz okoliških krajev. Po mnenju sogovornikov je močno vplival na razvitost tega območja. Sladkorni inštitut je leta 1975 ustanovil ministrski predsednik Maharaštre Shri Vasantdada Patil, po njegovi smrti leta 1986 pa je vodenje prevzel Sharad Pawar. Pawar je prav tako pomemben maharaštrski politik, trikratni ministrski predsednik Maharaštre, od leta 2004 pa indijski minister za kmetijstvo ter do leta 2011 sočasno še minister za potrošniške zadeve, prehrano in javno distribucijo (internetni vir 7). Pawar je bil med mojim obiskom na inštitutu predsednik njegovega nadzornega odbora. Spoj politike, gospodarstva, sociale in kulture v navezavi na monokulturo sladkornega trsa skoraj ne bi mogel biti večji.¹³ Po krajšem obisku sladkornega inštituta v Pooni sem si ogledoval predvsem proizvodnjo sladkornega trsa v jugozahodnih maharaštrskih okrožjih Satara in Kolhapur. To območje na zahodu ograjujejo Zahodni Gati, ki se vlečejo ob zahodni indijski obali in ločuje tudi ozek priobalni pas Maharaštre od njenega kontinentalnega dela – sušne, a rodovitne Dekanske planote. V okolici

12 Mesto Poona je bilo nekoč priljubljena destinacija za upokojece in intelektualno elito. Pomen tega izobraževalnega središča za Maharaštro so sogovorniki primerjali z angleškim Oxfordom. Danes se je utrip spremenil predvsem zaradi intenzivnega priseljevanja ljudi s podeželja. Med njimi mnogi niso imeli te sreče, da bi svojo zemljo v zaledju prodali, ampak so bili z nje pogosto pregnani v imenu modernizacije – za potrebe korporacij in velikih državnih infrastrukturnih projektov.

13 Tajniki tovarne pri Satari mi je povedal, da vlada mesečno določa kvote odprodaje sladkornih zalog. Pred časom je dovolila prosto odprodajo 5 odstotkov proizvodnje na tuje trge.

Satare in Kolhapurja so neskončni trsni nasadi, med njimi pa se občasno pokažejo tovarniški dimniki in opečne manufakture, naselja, tržnice in podobno (slika 3).

Ob pomoči vodnika Imrana iz Poone sem uspel obiskati dve tovarni. Podrobneje sem imel možnost pogledati tovarno Ajinkyartara Sahakari Sakhar Karkhana v okrožju Satara. Potem ko so opravili varnostno zaslišanje, pobrali osebne podatke in ugotovili, kaj »Evropejca« zanima v po njihovem turistično povsem neatraktivni Maharaštri, so vodilni v tovarni prijazno potešili mojo radovednost. Peljali so me po posestvu (100 hektarjev), mi pokazali testne trsne nasade in razložili tehniko sajenja. Vodili so me skozi tovarniške obrate in podrobno razložili faze tehnološkega procesa predelave. Pogovarjali smo se o združenem denarnem skladu, ugodnejših kreditnih pogojih za člane in še posebej za ženske, o zelenjadarskem in cvetličnem društvu, društvu za žetev in transport in podobno.

Potem so mi pripovedovali o kipu ob dovozu v tovarno: da je postavljen v čast še živčemu Shrimantu Chatrapatiju, nekdanjemu ministru za kooperative v Maharaštri in ustanovitelju tovarne leta 1982. Tudi na območju druge tovarne, ki sem jo obiskal, sem se lahko fotografiral v urejenem nasadu ob spomeniku ustanovitelja, s katerim se tovarna vpisuje v simbolno in mitološko mrežo Maharaštre.

Okoljska in zdravstvena vzdržnost družbenoekonomskega modela

Družboslovne analize sladkornih kooperativ v Indiji in Maharaštri v glavnem izpostavljajo njihove pozitivne učinke: pospešujejo ruralni razvoj, povečujejo dohodke večjemu delu kmetov (realno so se sicer dohodki zmanjšali, ker je povečani prodaji in dohodku/standardu kmalu sledil dvig cen drugega blaga), izboljšujejo kreditno sposobnost prebivalstva, spodbujajo izboljšave cestne infrastrukture, izboljšujejo bivalne razmere in gospodinjstvo potrošnje, zaradi mehanizacije zmanjšujejo število bikov in povečujejo število molznega goveda (krav, bivolov in koz), izboljšujejo dostop do vode (s subvencioniranimi namakalnimi sistemi in subvencioniranim kopanjem vodnjakov), spodbujajo razvoj šolstva (ustanavljanje krajevnih/lokalnih šol), ponujajo možnosti razvoja kmetijskih dopolnilnih dejavnosti (obrt, prevoznništvo, turizem ...), odpirajo nova delovna mesta (v gradbeništvu, izgradnji in vzdrževanju namakalnih sistemov, testiranju zemljišč, dostavi sadik, tehnološkem svetovanju, storitvenih dejavnostih ipd.), povečujejo zaslužek z izposojanjem mehanizacije, krepijo politično afirmacijo ruralnih območij, in povečujejo število kmetijskega proletariata (Tupe 1992; Kulkarni 1993). Maharaštrske zadruge so se zaobljubile modernizaciji in razvoju: s skupnostno ekonomijo so po drugi svetovni vojni načeloma razrešile produkcijski/tehnološki in lastniški/razredni konflikt, ne pa tudi okoljskega in zdravstvenega.

Vodo dobivajo iz rek, vodnjakov, vodnih zajetij, jezov. Voda je absolutno ključnega pomena za vse prebivalce Maharaštre, še posebej pa vaščane in kmete (prim. Mishra 2006). Najdragocenejši so vodnjaki, ki so polni vseh dvanajst mesecev (*bārāmāhi*) (Appadurai 1984: 3–9). V času investicij v birokratsko vodene namakalne sisteme po drugi svetovni vojni so izčrpali ali zapustili večino vaških vodnih zajetij (Gadgil in Guha 1995: 39).

Velikanska poraba in onesnaženje voda in zemlje za intenzivno kmetijstvo bosta imela dolgoročne posledice na »ruralni razvoj«.

Monokultura trsa ima seveda sama po sebi škodljive posledice. Ena plat je izčrpavanje vedno istih rudninskih snovi zaradi stalnega gojenja trsa, druga plat pa je zmanjševanje biološke raznovrstnosti zaradi spodbujanja rasti samo ene rastlinske vrste.¹⁴

Uvajanje kmetijstva, sploh pa intenzivnega, industrijskega, je spremenilo podobo pokrajine. Zahodni Gati, kamor spadata Satare in Kolhapur, izgubljajo gozdnati ovoj: ljudje uporabljajo les za kurjavo, za poganjanje industrijskih obratov, čistijo zemljišča za potrebe tekstilnega in sladkornega kmetijstva, za gradnjo cest, bivališč in turističnih lokacij, tudi za rudarstvo. Razgozdovanje je alarmantno (Kurane in Samant 2010).

Maharaštrska in indijska kmetijska politika gresta še vedno v smeri intenzivnejšega namakanja in povečevanja pridelka (Chand 2009). Zaradi hitrega in vseprisotnega usmerjanja v povečevanje gojenja trsne monokulture, zaradi odvisnosti sociale, kulture in storitvenega sektorja od kmetijske akumulacije in sladkorne industrije, v tem vidim inertno družbenoekonomsko strukturo, nekaj, kar je Clifford Geertz imenoval agrikulturna involucija – fiksirana, rigidna družbeno-ekonomska organizacija, ki z detajli izpopolnjuje staro, ne išče pa alternativnih, bolj trajnostnih modelov (Geertz 1963: 82).

Prevladujoča političnoekonomska, jezikovna in verska skupnost Marati je s pozicij moči akulturirala nomade, vrtičkarje in kmečke skupnosti (Mahar, Mang, Chambhar, Gurav, Lohar, Nhavi, Ramoshi, Wana Mari in druge). Mnoge med njimi so ostale brez virov za preživetje, pogosto zaradi velikih investicijskih projektov (jezov) in razgozdovanja. Gadgil in Guha (1995: 3) sta to »socio-ekološko skupino« indijske družbe imenovala »ekološki begunci«, ki v novem okolju predstavljajo poceni delovno silo – in socialni problem.

Vseprisotnost in uporabnost sladkornega trsa ni vidna le v ekonomiji, sociologiji in ekologiji maharaštrskega industrijskega kmetijstva, ampak tudi v vsakdanjem življenju: prevozniki trsa in sezonski delavci si iz delov trsa izdelajo (začasna) bivališča; trsna stebila grizljajo za malico in posladek, z listi krmijo govedo, na mestnih ulicah pripravljajo sveži sok, pogosto pijejo sladek čaj in sploh vedno pogosteje uporabljajo sladkor v vsakdanji prehrani in pijači (slike 4, 5, 6).

Sladkor povzroča motnje hranjenja, debelost, karies, srčno-žilne bolezni, številna rakava obolenja in diabetes tipa dva. Raziskovalci ugotavljajo, da ima diabetes skoraj 35 odstotkov prebivalcev južnoindijskih mest in da število »obolelih« narašča do epidemičnih razsežnosti, tako kot v zahodnih in drugih razvitih industrijskih državah. Prevladuje pri tistih z višjimi dohodki, ki opravljajo sedeča dela. Pri ženskah je diabetes povezan z debelostjo (Ramachandran idr. 1988; Shetty 2012). Na materialno pogosto prikrajšanem mestnem obrobju in podeželju pa ljudje nimajo težav z debelostjo, ampak z zagotavljanjem zadostne količine hrane (Gadgil in Guha 1995: 3) in s sladkorjem potešijo lakoto.

V mnogih državah so se v preteklih letih odločili, da bodo omejili prodajo sladkorja: pri tem se pojavlja vprašanje, ali so restrikcije res namenjene le izboljšanju zdravja prebivalstva ali pa z novimi davki zgolj polnijo državne blagajne (Strom 2012; Šulek 2013). Dilema je enaka kot pri cigaretah, gorivu in drugih vrstah dobič-

14 Sladkorna pesa v tem smislu ni monokultura, saj je obvezno vpeta v vsaj petletni kolobar.

kov od odvisnosti. Kot alternativa sladkorju se na tržišču pojavlja rastlina stevia, prvotno znana paragvajskim in brazilskim staroselcem. Stevia je tristo krat slajša od trsa in pese, je brez kalorij in zmanjšuje krvni sladkor. Kako bi lahko te spremembe na globalnem in indijskem tržišču vplivale za Maharaštro?

Zaključek

Družbeno življenje sladkornega trsa v Maharaštri je rezultat zgodovinskih in strukturnih procesov, kot so migracije, kultivacija rastlinske vrste, vzpostavljanje kolonialnih in pokolonialnih ekonomskih in političnih teritorijev, demografska in socialna politika, upravljanje kulturne in naravne dediščine ter dogajanje v globalni skupnosti.

Število kooperativ je začelo naraščati v vzponom protekcionizma in države blaginje po drugi svetovni vojni. Indijska, še posebej pa maharaštrska političnoekonomska emancipacija je bila povezana s kmetijskim združništvom, na katerem je potem zrastle cela vrsta javnih ustanov. Zadruge v štiridesetih in petdesetih letih 20. stoletja niso bile nekaj novega, ampak so predstavljale znano in uporabno gradivo za izgradnjo nacionalne ekonomije. Socializem je bil tem lokalnim pobudam naklonjen, po drugi stani pa si jih je želel podrediti. Neoliberalizem je šel v nasprotno smer, k razgradnji skupnosti in privatizaciji dobičkov.

Nasproti združnemu kmetijstvu v okrožjih Kolhapur in Satara so na eni strani marginalizirane etnične skupine (»ekološki begunci«), na drugi pa mestni in mednarodni (vele)kapital. Družbeni konflikt, ki ga razrešujejo sladkorne kooperative, zadeva razmerja skupnost – kapital – posameznik (prim. Bêteille 1986). Zadruge poskušajo povezati dve modernistični ideji: idejo tradicionalne samozadostnosti in samoorganiziranosti lokalnih skupnosti ter idejo tržno naravnane ekonomije obsega. Sladkorne zadruge želijo biti notranje družbeno solidarne, obenem pa ekonomsko učinkovite. Združništvo, kot se je oblikovalo v Maharaštri v zadnjem stoletju, je skušalo razrešiti političnoekonomsko dilemo 20. stoletja, pri čemer je bilo zaradi podedovanega kastno-razrednega okvira le delno uspešno. Nikakor pa združništvo ni nagovarjalo in ne izpolnjuje okoljskih pričakovanj sodobnosti. Razvoj so ves čas načrtovali v optiki razmerja med delom in kapitalom – znotraj maratske politične ekonomije, ki pa se ni ozirala na trajnost ekosistema.

Literatura in viri

AMIN, Shahid: *Sugarcane and Sugar in Golakhpur: Inquiry into Peasant Production for Capitalist Enterprise in Colonial India*. Delhi in New York: Oxford University Press, 1984.

APPADURAI, Arjun: Wells in western India: Irrigation and cooperation in an agricultural society. *Expedition* 26/3, 1984, 3–14.

APPADURAI, Arjun: Transformations in the culture of agriculture. V: Carla Borden (ur.), *Contemporary Indian Tradition*. Washington in London: Smithsonian Institution Press, 1989, 173–186.

ARAGHI, Farshad A.: Global Depeasantization, 1945–1990. *The Sociological Quarterly* 36/2, 1995, 337–368.

ATTWOOD, D. M. in B. S. Baviskar: Why Do Some Co-operatives Work but Not Others? A Comparative Analysis of Sugar Co-operatives in India. *Economic and Political Weekly* 22/26, 1987, 38–49.

BANERJEE, Abhijit idr.: Inequality, Control Rights, and Rent Seeking: Sugar Cooperatives in Maharashtra. *The Journal of Political Economy* 109/1, 2001, 138–190.

BAUMAN, Bojan: Paradni konj z zlatim repom? *Večer* 69/67, 2013, 7.

BÊTEILLE, André: Individualism and Equality. *Current Anthropology* 27/2, 1986, 121–134.

BROADBERRY, Stephen in Bishnupriya Gupta: The Early Modern Great Divergence: Wages, Prices and Economic Development in Europe and Asia, 1500–1800. *The Economic History Review* 59/1, 2006, 2–31.

CHAND, Ramesh: Agricultural Development Policies and the Growth of Indian Agriculture. V: Manmohan Agarwar (ur.), *India's Economic Future: Education, Technology, Energy and Environment*. New Delhi: Social Sciences Press, 2009, 103–127.

CONKLIN, Harold C.: An Ethnoecological Approach to Shifting Agriculture. V: Michael R. Dove and Carol Carpenter (ur.), *Environmental Anthropology: A Historical Reader*. Malden, Oxford in Carlton: Blackwell Publishing, 2008, 241–248.

CONWAY, Gordon: *The Double Green Revolution: Food for All in the 21st Century*. Ithaca in New York: Cornell University Press, 1997.

DAVIS, Mike: Planet of Slums. V: Susan Watkins (ur.), *The Global Stage*. Calcutta: Seagull Books, 2006, 92–124.

DES: Directorate of Economics and Statistics: *Maharashtra's Economy in Figures*. Mumbai: Government of Maharashtra, 2011.

GADGIL, Madhav in Ramachandra Guha: *The use and abuse of nature: Ecology and equity*. Oxford: Oxford University Press, 1995.

GALLOWAY, James H.: *The Sugarcane Industry. A Historical Geography from Its Origin to 1914*. Cambridge [itd]: Cambridge University Press, 1989

GEERTZ, Clifford: *Agricultural involution: Social development and economic change in two Indonesian village*. Berkeley: University of California Press, 1963.

GREGORČIČ, Marta: Razredni boj v Indiji: Študija primera neodvisnega sindikata Čatisgarh mukti morča. *Časopis za kritiko znanosti* 36/234, 2008, 60–87.

GREGORČIČ, Marta: *Potencia: Samoživost revolucionarnih bojev*. Ljubljana: Založba/*cf, 2011.

GUHA, Ramachandra: *Makers of Modern India*. New Delhi [itd.]: Penguin Books, 2010.

GUPTA, Akhil: Peasants and Global Environmentalism. V: Nora Haen in Richard Wilk (ur.), *The Environment in Anthropology*. New York: New York University Press, 2005, 302–324.

ICA – International Co-operative Alliance: *Global 300: Report 2010*. Geneva: International Co-operative Alliance, 2011.

JANKOVIČ, Jaroslav: Pese ne sejejo več, denar pa še trošijo. *Slovenske novice* 2. februar 2012, 4.

JETHMALANI, Ram: Dacoits have looted India. *India Today* 36/50, 2010, 10.

KULKARNI, Balkrishna Dattatraya: *Role of the Co-operative Sugar Factories in Rural Development*. Pune: Nehru Institute of Social Sciences, 1993.

KURANE, Amruta in Jay Samant: *The Environmental and Social Impact of Deforestation in the Western Ghats: With Emphasis on the Warna River Basin: Draft for internal circulation within the project*. Kolhapur: Department of Environmental Science, Shivaji University, Kolhapur; Development Research, Awareness and Action Institute, Kolhapur, 2010.

LALVANI, Mala: Sugar Cooperatives in Maharashtra: A Political Economy Perspective. *Journal of Development Studies* 44/10, 2008, 1474–1505.

MEETA, Madhu in M. Rajivlochan: *Farmers Suicide: Facts and Possible Policy Interventions*. Pune: Yashada Institute, 2006.

MINTZ, Sidney: *Sweetness and Power: The Place of Sugar in Modern History*. New York [idr.]: Penguin Books, 1985.

MISHRA, Srijit: *Suicide of Farmers in Maharashtra: Executive Summary*. Mumbai: Indira Gandhi Institute of Development Research, 2006.

NETTING, Robert M.: *Smallholders, Householders: Farm Families and the Ecology of Intensive Sustainable Agriculture*. Stanford: Stanford University Press, 1993.

OECD – Food and Agriculture Organization of the United Nations: *OECD-FAO Agricultural Outlook 2011*. OECD Publishing, 2011.

PANDIT, Nalini: Caste and Class in Maharashtra. *Economic and Political Weekly* 14/7–8, 1979, 425–436.

PHADKE, Anant: Mobilisation against Communalism in South Maharashtra. *Economic and Political Weekly* 28/23, 1993, 1142–1143.

POLANYI, Karl: *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. Boston: Beacon Press, 2001.

PRUTHI, Sarika: *History of Sugar Industry in India*. New Delhi: Reliance Publishing House, 1995.

RAMACHANDRAN, A. idr.: High Prevalence Of Diabetes in an Urban Population in South India. *British Medical Journal* 297/6648, 1988: 587–590.

RAPPORT, Nigel in Joanna Overing: *Social and Cultural Anthropology: The Key Concepts*. London [itd.]: Routledge, 2003.

SHETTY, Priya: Public health: India's diabetes time bomb. *Nature* 485, 2012, 14–16.

SIMONIČ, Peter: Naravovarstvo, kmetijstvo in turizem: Kulturna antropologija Naravnega parka Pohorje. V: Mirjam Mencej in Dan Podjed (ur.), *Ustvarjanje prostorov*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete; Praga: Filozofická fakulta Univerzita Karlova; Bratislava: Filozofická fakulta Univerzita Komenského; Krakow: Wydział Filologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2010, 223–256.

SPEAR, Percival: *A History of India: Vol. 2: From the Sixteenth Century to the Twentieth Century*. New York [itd]: Penguin Books, 1990.

STROM, Stephani: Nation's Sweet Tooth Shrinks: U.S. Cuts Estimate of Sugar Intake. *New York Times* 161/301, 27. Oktober, 2012, 25.

ŠULEK, Katarina: V sladkorju je denar. *Večer, V soboto* 69/28, 2. februar 2013, 10–11.

THU, Kendall: The Centralization of Food Systems and Political Power. *Culture & Agriculture* 31/1, 2009, 13–18.

TUPE, S. D.: *Sugar Co-operatives and Rural Change*. Pune: Dwarka Prakashan, 1992.

WOLF, Eric R.: *Evropa in ljudstva brez zgodovine*. Ljubljana: Studia humanitatis, 1998.

Internetni viri

Internetni vir 1: Maps of India: Maharashtra Sugar Industry; <http://business.mapsofindia.com/sugar-industry/maharashtra.html>, 10. 9. 2012.

Internetni vir 2: Santhos Mishra: Cartoon: Maharashtra sugarcane farmers' agitation intensifies. News Yaps, 15. 11. 2012; <http://www.newsypaps.com/cartoon-maharashtra-sugarcane-farmers-agitation-intensifies/>, 15. 1. 2013.

Internetni vir 3: Maharashtra State Co-operative Sugar Factory Federation Ltd: Welcome; <http://www.mahasugarfed.org>, 1. 3. 2013.

Internetni vir 4: Aparna Pallavi: Maharashtra sugarcane farmers protest for better price, Down to Earth — Science of Environment Online, 15. november 2012; <http://www.downtoearth.org.in/content/maharashtra-sugarcane-farmers-protest-better-price>, 7. 3. 2013.

Internetni vir 5: Wikipedia: Sugar Beet; http://en.wikipedia.org/wiki/Sugar_beet, 3. 5. 2012.

Internetni vir 6: Wikipedia: Maharashtra; <http://en.wikipedia.org/wiki/Maharashtra>, 20. 4. 2012.

Internetni vir 7: Wikipedia: Sharad Pawar; http://en.m.wikipedia.org/wiki/Sharad_Pawar?wasRedirected=true, 10. 1. 2013.

Sugar Cooperatives in Maharashtra: Economic, Social, and Environmental Aspects of Agriculture

During the period of colonial exploitation, and later when India was building its own, independent economy, significant attention was paid to the production, processing, and consumption of sugar. India produces millions of tons of sugar, all of which are consumed within the country. Given that India is the second largest producer of sugar cane and its derivatives in the world it would be interesting to learn what kind of social organization and ideology condition such record statistical facts. An analysis of technological and economic factors of rural development alone cannot explain the success of an industrial plant. It is equally important to consider cultural factors such as religion, political mythology, language, tradition, and inheritance.

An investigation of the above-mentioned factors has shown that in the last hundred years, the system of cooperatives was the most common and efficient way of organizing producers of sugarcane in Maharashtra. Various elements of this system varied according to current events in the Indian and in the international community. However, local self-organization has always been an important political and economic tool in the fight against market egotism and external political and economic pressure on the Marathi ethnic group/caste. Neoliberalism has proceeded in the opposite direction, namely to the dismantling of the economy of the community and privatization of resources and profits.

The cooperative system, as it was formed in Maharashtra in the last hundred years, has resolved political and economic dilemmas of the 20th century but does not meet environmental expectations of the modern times. In Maharashtra, developmental problems were resolved through the relation between labor and capital. However, this relation is not sustainable but in conflict with ecosystems and the biosphere. In the districts of Kolhapur and Satara, the cooperative agricultural system faces the degraded nature and marginalized ethnic groups (environmental refugees) on the one hand and urban and international (super) capital on the other.

This study indirectly updates previous research on peasantry and agriculture in Slovene ethnology. In the past, this research was usually associated with Slovene folk culture, ethnonationalism, the cultural struggle, and later also with tourism, but largely neglected comparative economic, political, and ecological aspects.